

Miljöpartiet vilse i vetenskapen

Oetiskt uppmuntra till användning av behandlingar som saknar evidens

Att uppmuntra till användning av behandlingar som saknar evidens är inte bara ovetenskapligt utan också oetiskt. Att stödja forskning som av all expertis döms ut som undermålig är ansvarslöst. Stödet till metoder grundade på antroposofisk andeskådning är oacceptabelt. Det skriver Jesper Jerkert i denna granskning av miljöpartiets förhållande till vetenskaplig och ovetenskaplig medicin.

JESPER JERKERT
universitetsadjunkt, Karolinska institutet, Huddinge; ordförande i Föreningen Vetenskap och Folkbildning
jerkert@kth.se

Det brukar finnas två situationer då forskare finner sig nödgade att protestera mot politikernas åsikter i vetenskapliga frågor. Den första – och vanligaste – är då politiker försöker styra forskningen mer än de borde. Den andra är när politiker uttalar sig i sådana vetenskapliga frågor där de bevisligen saknar insikter. Den senare situationen rör mest enstaka fall och enstaka politiker, och de klaras vanligen snabbt upp. Ett svenskt riksdagsparti ignorerar dock mer systematiskt vetenskaplig kunskap.

»Orimliga dokumentationskrav«

I en riksdagsmotion från 2004 under tecknad av sex miljöpartister (av 17 mp-ledamöter) föreslås att regeringen »snarast finner en långsiktig lösning som reglerar och säkrar tillgängligheten av de antroposofiska läkemedlen« [1]. Bakgrunden är att antroposofiska mediciner inte kan registreras som läkemedel enligt svensk läkemedelslag, enligt motionärerna på grund av »orimliga dokumentationskrav«. Vidare heter det: »Antroposofiska läkemedel har en stark och självklar ställning i många andra länder, däribland Tyskland, och vi anser att det [sic] ska ha det också i Sverige.«

Antroposofisk medicin går tillbaka på Rudolf Steiners (1861–1925) andesyner. Den består av en rad metoder: naturläkemedel, stundom i beredningar liknande homeopatins, eurytmi (ett slags rituella rörelser), massage, konstterapi m m [2]. Trots att antroposofisk medicin funnits i drygt 80 år har den som helhet aldrig testats vetenskapligt; i en nyligen genomförd systematisk översikt konstaterades att inte en enda studie kunde inkluderas [3]. Enstaka läkemedel, t ex mistelpreparatet Iscador, har däremot

Se även medicinsk kommentar (sidan 2625) och Josef Millerads spalt (sidan 2623) i detta nummer.

undersökts och då befunnits vara verkningslösa [4].

Det är riktigt att dokumentationskraven är mycket höga för svenska läkemedel. Kraven skärptes efter neurosedynskandalen. Men antroposofiska läkemedel uppfyller inte ens de enklaste krav, eftersom de aldrig visats vara effektiva i kliniska prövningar.

En miljöpartistisk profilfråga

Mp är drivande för att olika landsting ska sluta avtal med Vidarkliniken, det antroposofiska sjukhuset i Järna. Exempelvis säger Göran Larsson, regionfullmäktigeledamot i Västra Götaland och ordförande i mp Skaraborg, i ett pressmeddelande 2004: »Kliniken är oerhört framgångsrika [sic] när det gäller vård av cancersjuka, rehabilitering av patienter med multipel skleros, reumatism, fibromyalgi, kroniskt trötthetsyndrom och utbrändhet, och för många av dessa grupper finns ingen hjälp att få inom skolmedicinen« [5]. Något vetenskapligt underlag för dessa påståenden finns inte.

I höstbudgeten 2004 tryckte mp på för att få igenom riktat stöd till Vidarkliniken. Resultatet blev att sjukhuset får 3 miljoner kr per år under en treårsperiod [6]. Stödet till antroposofisk medicin är en miljöpartistisk profilfråga.

Momsbefrielse

Mp flörtar också mer allmänt med ovetenskapliga behandlingsmetoder. En av frågorna som drivs är momsbefrielse för patientbesök hos alternativmedicinare [7]. Mp:s företrädare talar också mycket allmänt om behovet av »samverkan« mellan vetenskaplig och ovetenskaplig medicin. Det är möjligt att

sådan samverkan behövs, men mp:s företrädare har ofta orimliga utgångspunkter när de hävdar att alternativmedicin i olika avseenden ska »jämföras« med skolmedicin. Kritiskt förhållningssätt saknas.

Lena-Maj Anding, gruppleadare för mp i Stockholms läns landsting, uttalar sig på ett svepande sätt som är typiskt för alternativmedicinens förespråkare: »Vår avsikt är att naprapater, akupunktörer, kiropraktorer, homeopater och andra alternativmedicinare ska bli erkända i svensk hälso- och sjukvård« [8]. Rena fantasimetoder blandas således med mer eller mindre accepterade praktiker. (Legitimerade naprapater och kiropraktorer står under Socialstyrelsens kontroll och bör därför knappast betraktas som alternativmedicinare.)

Synen på alternativmedicin

Lotta Hedström, mp:s språkrör 1999–2002, har en grandios syn på alternativmedicinen, »en underbar och svår utmaning och utvecklingsmöjlighet, inte bara för forskaren, teknikern, politikern, läkaren, terapeuten, tandläkaren, samhällsplaneraren etc, utan för var och en av oss som biologisk, social och andlig planetinnevånare« [9].

Ett lite mer sansat argument från mp-företrädare när det gäller synen på alternativmedicin är att många människor använder den. Detta är sant förutsatt att alternativmedicin definieras så brett att t ex massage inkluderas. En så bred definition användes i den oftast refererade undersökningen av svenskarnas användning av alternativ [10]. Men det är myck-

Om man däremot tar del av studier finner man snabbt att stödet för alternativmedicinska metoder ofta är obefintligt trots att många av dem har undersökts grundligt.

et stor skillnad i trovärdighet mellan massage och t ex homeopati.

Försöker inte skilja agnarna från vetet

Det tråkiga med mp:s politik är att mycket få ansatser görs att skilja mellan eventuellt verksamma behandlingar och garanterat överksamma. När partiet föreslår att man ska forska mer om alternativmedicin gör man det av ett märkligt skäl: »För att förstärka komplementärmedicinen och dess legitimitet bör en professur inrättas i 'hälsoinriktad medicin' (komplementära behandlingsmetoder) vid t ex universitetet i Linköping« [11, s 13]. Det handlar alltså om att förstärka metodernas legitimitet, inte att ta reda på huruvida de fungerar. Notera också det märkliga namn som mp föreslår att professuren ska bära.

FOTO: CAMILLA CHERRY/PRESSENS BILD

Vidarkliniken i Järna – stödet till antroposofisk medicin är en miljöpartistisk profilfråga.

Stöd till ovetenskaplig forskning

I mp:s Hälsorapport, som godkänts av partistyrelsen, står: »Vi stödjer Tandvårdsskadeförbundet, som genom åren samlat både egen erfarenhet och en stor vetenskaplig kunskapsbas. Vi vill ha tillbaka Amalgamenheten i Uppsala, som visat på mycket goda resultat enligt en enkätuppföljning bland sina över 800 patienter« [11, s 21].

Amalgamenheten i Uppsala kritiserades hårt i metodhänseende av såväl Socialstyrelsen som Medicinska fakulteten vid Uppsala universitet innan enheten lades ned år 2000. Efter påtryckningar från mp föreslog dock Dentalmaterialutredningen år 2003 att regeringen skulle stödja amalgamforskning vid Metallbiologiskt centrum med 15 miljoner kr, vilket regeringen också beslutade. (Metallbiologiskt centrum är en efterföljare till Amalgamenheten, med samma personal och samma metoder.) Socialstyrelsen, Vetenskapsrådet och SBU dömde alla ut Metallbiologiskt centrum [12]. Mp spelar högt, både etiskt och medicinskt, när partiet tvingar igenom statligt stöd till tvivelaktigt skötta verksamheter.

Elöverkänslighet

Mp har tagit strid för de elöverkänsligas sak. Den mp-riksdagsledamot som agerat mest i denna fråga är Lotta Hedström. Slående är att Hedström underkänner forskning och helt litat på de överkänsligas förklaringsmodeller: »Tillräckligt många vet – med ett bevisvärde 1 000 gånger mer pålitligt än all teoretisk forskning – vad de blir sjuka av. Det må vara hur komplex, psykosomatiskt och multifaktoriellt som helst – jag känner folk som ber mig inte bara stänga av mobilen, utan ta isär den och bära ut den i ett annat rum, om de ska kunna prata med mig. De ljuger inte. De har inte medvetet valt sitt lidande« [13].

Nej, de elöverkänsliga ljuger inte i betydelsen »vilseleder medvetet«, men de har inte rätt när det gäller orsaken till besvären. Lotta Hedström antyder att det bara finns »teoretisk forskning« kring elöverkänslighet. Inte alls. I en nyligen publicerad översikt över provokationsstudier gjorda på påstått elöverkänsliga sammanfattades 31 experiment med sammanlagt 725 försökspersoner [14].

Här framgår mycket tydligt att elöverkänslighet inte beror på fysisk påverkan från den elektriska apparaten i fråga. Till elöverkänslighet räknas då också påstådda besvär av påslagna mobiltelefoner. För den medicinhistoriskt intresserade kan noteras att elöverkänslighet följer precis samma mönster som t ex bildskärmssjuka på 1980-talet, oral galvanism på 1970-talet och skrivkramp på 1830-talet [15]. Inte vid någon av dessa sjukdomar har man kunnat visa något samband med de faktorer som de drabbade upplevt som orsaken till sina besvär.

Mobiltelefoni

Mp har även tydliga åsikter om besvär efter mer långvarig användning av t ex mobiltelefoner. Frågorna om omedelbara besvär och långsiktiga risker blandas stundom ihop. Det händer att diskussioner om el- och mobilöverkänslighet (dvs omedelbara reaktioner) påverkar resonemang kring långsiktiga riskökningar. Men frågorna har i själva verket mycket olika kunskapsmässig status. Huruvida omedelbar mobilöverkänslighet verkligen beror på om telefonen är på- eller avslagen kan avgöras utan större problem. Utförda studier tyder på att inget samband finns.

Frågan om långsiktiga risker kräver förstas långsiktiga studier, och därför är det mycket svårare att få raka besked. Det är riskabelt att, som mp gör, liera sig

med personer som hävdar att elöverkänslighet och mobilöverkänslighet beror på just el och mobiltelefoner, när forskningen talar emot att så skulle vara fallet. Det försvagar mp:s möjligheter att varna för långsiktiga risker som eventuellt är verkliga.

Som exempel på att mp understödjer extrema åsikter kan nämnas att Lena Brun, regionsekreterare för mp i Örebro län, skrivit ett gemensamt pressmeddelande med en företrädare för Elöverkänsligas Riksförbund, i vilket bl a hävdas: »I Sverige godkänner man 50 miljoner gånger starkare strålning för 3G, än vad vi enligt forskning tål« [16]. Detta låter ju mycket alarmerande, och jag frågade därför Brun per e-post vad det vetenskapliga underlaget var. Hon vägrade dock att svara. Jag skickade även frågan vidare till mp centralt, utan att få något svar.

Konspirationer och okunnighet

I ovetenskapliga kretsar har man svårt att förstå varför de egna teorierna inte tas på allvar av andra. Konspirationsteorier är vanliga som förklaring. Tendenser till konspirationstänkande finns även hos mp. Att erkänna mobiltelefoners farlighet är enligt Lotta Hedström obekvämt »[f]ör forskare som håller sig mainstream och inte (enligt Thomas Kuhns principer) 'har intresse av att släppa in anomalier i det rådande forskningsparadigmet'« [13].

På likartat sätt uttrycker sig partiet officiellt när det gäller amalgam. I Hälsorapport står: »Det torde vara både prestigé och ekonomiska hänsyn som hindrar att kunskap om amalgamets skadlighet blir erkänd« [11, s 21]. Visst händer det att vetenskapliga resultat undertrycks just på grund av prestigé och ekonomiska hänsyn, men det är ändå anmärkningsvärt att ett svenskt riks-

dagsparti så tydligt tar ställning för udda uppfattningar i vetenskapligt avgörbara frågor.

Vissa mp-företrädare går så långt att de förnekar vetenskapliga undersöknings värde. Lena-Maj Anding säger t ex om alternativmedicinska behandlingsmetoder: »De här behandlingarnas effekt går inte att bevisa på samma sätt som för läkemedel. Men man kan inte blunda för att dessa yrkesgrupper har stor kompetens, att de hjälper många människor och att till exempel kineserna använt akupunktur i hundratals år med erkänd effekt« [8].

Inte alla mp-politiker tror så här, men åsikten är vanlig bland alternativmedicinens anhängare. Det är lätt att förstå hur den felaktiga synen kunnat uppkomma. Den som aldrig läser några studier kan leva i tron att forskare aldrig undersöker udda metoder. Om man däremot tar del av studier så finner man snabbt att stödet för alternativmedicinska metoder ofta är obefintligt trots att många av dem har undersökts grundligt. Den som vill fortsätta att tro på alternativmedicin blir då tvungen att kollektivt underkänna all vetenskaplig forskning på området.

Gunvor G Ericson, gruppleadare för miljöpartiet i Landstinget Sörmland och vice ordförande i landstingsstyrelsen, har engagerat sig starkt för ovetenskaplig medicin i allmänhet och Vidarkliniken i synnerhet. Dessutom ger hon oreserverat stöd till new age-skribenten Sanna Ehdins pseudovetenskapliga idéer [17]. (Så gör även Lotta Hedström.)

Undantag i andra partier

Det kan vara värt att fråga om mp är »värre« i föreliggande avseende än andra partier. I förstome kanske det inte verkar så. Det går t ex att finna riksdagsledamöter från andra partier som stött pseudovetenskapliga verksamheter.

I en motion 1992 begärde Tuve Skånberg (kds; nu kd) att riksdagen skulle ingripa för att »motarbeta diskrimineringen av creationismen i grundskola, gymnasium och högskola, samt vid tillsättande av doktorandtjänster« [18]. Motionen presenterar några kreationistiska standardargument och bifogar också en lista över »erkända forskare« som påstås stödja kreationismen. Skånberg sitter fortfarande i riksdagen.

Gunnel Wallin (c) har öppet stött pseudovetenskaplig medicin. Hon har gjort det med hänvisning till samma argument som många miljöpartister – allmänhetens påstått stora intresse [19]. Wallin är även känd som anhängare av s k vattenvirvlare som påstås göra vatten hälsosammare, men som i själva verket är helt verkningslösa [20]. I valet 2002

blev Wallin förbikryssad i sin valkrets, och hon är inte längre riksdagsledamot. Sedan år 2004 är hon däremot ordförande i branschorganisationen Kommittén för Alternativ Medicin (KAM).

Dessa exempel visar att vissa partier har sin beskärda del pseudovetenskapsivrare. Jag vill dock hävda att ovetenskapen blivit regel på vissa områden i mp:s politik, medan den förblivit undantag i andra partier. Som framgått ovan har ovetenskapliga uttalanden gjorts av språkrör, gruppleadare och andra framträdande personer. Framför allt har mp i förhandlingar med regeringspartiet drivit igenom stöd till pseudovetenskap. Det är en betydligt allvarigare situation än att enstaka partiföreträdare hyser udda uppfattningar.

Gamla tendenser

Det rör sig alltså inte om enstaka snedsprång. Inte heller rör det sig om en tillfällig åsiktskantring. Mp har tyckt ungefär så här under hela sin historia. Partigrundaren Per Gahrton skriver t ex i sin bok »Vad vill de gröna?« från 1988: »Alternativ medicin (bl a biologisk, homeopatisk, kinesisk, antroposofisk medicin och manuella behandlingsformer som kiropraktik, naprapati m m) bör få utvecklas under stor frihet« [21, s 98]. Det tycks inte bekomma mp att homeopatin saknar stöd i ett stort antal kliniska prövningar [22]. Gahrton antyder också användningen av THX inte borde ha betraktats som kvacksalveri [21, s 97], trots att det är mycket väl belagt att så var fallet.

Debatt efterlyses

Hur mp:s ovetenskap ska förklaras överlämnar jag åt andra att bedöma. Syftet med denna artikel är endast att påtala partiets ovetenskapliga tendenser. Jag anser att tendenserna är mycket bekymmersamma. Att uppmuntra till användning av behandlingar som saknar evidens är inte bara ovetenskapligt utan också oetiskt. Att stödja forskning som av all expertis döms ut som undermålig är ansvarslost. Att överta de elöverkänsligas förklaringsmodeller utan att kontrollera relevant forskning är okunnigt – och hjälper inte de drabbade ett dugg. Mp:s konsekventa stöd till metoder grundade på antroposofisk andeskådning är oacceptabelt.

Mp:s agerande i dessa frågor undergräver partiets strävan att utgöra ett seriöst alternativ i svensk politik. Partiet skulle tjäna på att felaktigheterna rensades ut. En bra början vore att debattera frågan öppet.

*

Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.

Referenser

1. Lindholm J, Hedström L, Saarinen I, Valtersson M, Hillar Rosenqvist H, Feltzing B (samtliga mp). Antroposofiska läkemedel. Riksdagsmotion 2004-10-02.
2. Hansson SO. Antroposofisk medicin – en granskning. I: Jerkert J, redaktör. Antroposofin – en kritisk granskning. Stockholm: Leopard; 2003. p. 34-53.
3. Ernst E. Anthroposophical medicine: a systematic review of randomised clinical trials. Wien Klin Wochenschr 2004;116:128-30.
4. Ernst E, Schmidt K, Steuer-Vogt MK. Mistletoe for cancer? A systematic review of randomised clinical trials. Int J Cancer 2003;107:262-7.
11. Miljöpartiet de Gröna. Hälsorapport. Rapport nr 2, 2002.
13. Hedström L. Min roll att påtala att folk också blir sjuka. Anförande på SSI-seminarium 2004-11-09.
14. Rubin GJ, Das Munshi J, Wessely S. Electromagnetic hypersensitivity: a systematic review of provocation studies. Psychosom Med 2005;67:224-32.
15. Göthe CJ. Från skrivkramp till bildskärmsjuka. Folkvett 2000(2):7-19.
19. Wallin G. Ge alternativmedicinen dess rättmätiga plats i sjukvården. Läkartidningen 2001;98:2954.
22. Ernst E. A systematic review of systematic reviews of homeopathy. Br J Clin Pharmacol 2002;54:577-82.

I Läkartidningens elektroniska arkiv
<http://tarkiv.lakartidningen.se>
 är artikeln kompletterad med fullständig referenslista